

# الدین و الادب

[الدين والادب]

آبدە ايکى مرتبە نىشەر ايدىلور دىنى، ادبى، علمى و سياسى  
مجلهء اسلاميه در.

محرر و صاحب امتيازى: ملا عالم جان البارودى

## مندر جاتى:

تفسير: رسول الله نك اخلاق كريمه لرى مؤمنلر گه  
اسوة حسنه اولديغى. رسول الله حضرتلرى اخلاق  
حسنه نى تماملك ايچون كوندردىكى. اخلاق  
نبويه دن بر نيچه مثال. محمد نجيب تونتارى.  
احاديث شريفه: روزەنك ادبلىرى حقده. روزە  
وهر بر عبادتلىردن مقصود اصلى. روزەنك ادبلىرى  
وفائده لرى. رمضان شريفنك غايت حرمتلى مبارك  
آى اولديغى. محمد نجيب تونتارى.  
حساب و هلال مسئله لرى: محمد مراد رمزى.  
دين حقند: محمد حنفى مظفر

باب الفتوى  
رديه چيلر گه نىبيه.  
حكمتلى سوزلر

قران.

۱۹۱۴  
مطبعه



«ملت» کتبخانه سندھ موجود

انزلردن:

## الهدایہ مع الکفایہ

فقہ حنفی کتاباری آرا سندھ  
هدایہ نکتہ بندی اور ن طو تقاطع

البتہ کو ب کشیگہ معلوم. بو حقدہ سوز اوز ایتور غہ حاجت تو گول  
بنون اسلام دنیا سندھ غایت الوغ اعتبار و حرمت قاز انغان اشو  
عزیز کتاب بز نکتہ مملکت مز دودہ بر نیچہ مرتبه باصلدی. فقط ایک  
گوز دل، ایک درست باصلغانی صو گنی بلالار دہ «معارف» کتبخانه سی  
طرفدن خاریطونف مطبعہ سندھ باصدر یلوب صو گندن تماما بز نکتہ  
ملکمز گہ کوچکان باصمه سیدر.

کتابنک چیتدہ «کفایہ» اسملی معتبر حاشیہ سی دہ باصلغان  
الوغ ایکی جلدده، زور قولده، یاخشی کاغذ گہ باصلغان  
اوشبو کتابنک بهاسی بو چتہ سندن باشقہ ۴ صوم ۷۵ تین  
کو بلاب آلو چیلار غہ بیوک اکرام!

## شرح مختصر الوقایہ لعلی القاری

بنون مدرسه لردہ درس کتابی اولار اق قبول ایتلگان مشهور  
«مختصر الوقایہ» کتابنک شرح لردن ایک گوز دل بو لغانی شهباسی  
اوشبو علی القاری طرفدن یاز لغان شرحیدر. بو کتاب هدایہ شرحی  
مشهور «فتح القدیر» کتابی روشنیچہ علمی صور تده یاز لمشدن  
شارح حضر نلری هر مسئله، آیت و حدیث لردن دلیلر کیتروب  
چن فقهی روشده آچق بیان ایتهدر. بو کتاب بوندن بر نیچہ بلالار  
مقدم دامال العالمجان البارودی حضر نلرینک تصحیحی بر له غایت درست  
ایتوب باصدر لغان ایدی.

ایکی جلدده، اور تاچه زور قولده، غایت آچق باصلغان  
بهاسی بو چتہ سندن باشقہ ۳ صوم ۶۰ تین.



# الکبیر والاکبر

۱۳نجی سان ۱۳۳۲ سنه شعبان ۳۰ یئغج شنبه ۱۹۱۴ سنه ایول ۱۰

## تفسیر

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا.

سورة الاحزاب -- ۲۱

### ترجمه و ايضاح

الوهيتمله قسم ايدرم كه سز نك ايجون يعني اللهنك رحمتيني،  
 آخرت سعادتيني اميد ايدوب اللهني كوب ذكر قيلوچي لر ايجون  
 كور كام اور نك بولغان اخلاقنك جمله سي رسول اللهده بوجوددر.  
 آيه كريمه دن آچق معلومدر كه منگولك سعادت گه اير شمك  
 رسول الله سيرتنيچه (يولنيچه) آنك اخلاقنيچه اولغانده غنه نابولاچقدر.  
 شوندن باشقه بو اميدلر گه اير شمك ممكن دگلدر. ايمدي بوسعادتلرني  
 ايد ايتكان راست مؤمن گه رسول اللهنك اخلاقينه ايارر گه آنك  
 بولنده اولور غه بار كوچي ايله طر شفق لازم اولور.  
 رسول اللهنك اخلاقي هر اشده اعتدال اوزره بولوب افراط  
 تفریطدن يراق ايدى كور كام خلقنك ايك عالي درجه سي اوشبو  
 اعتدال [۹] اولماقي علم اخلاقده بيان ايدلمشدر. رسول اللهنك  
 اخلاقي بو درجهده اولدقيني (وانك لعلى خلق عظيم) آيه كريمه سي  
 يك آچق بيلدر مدر.

[۹] بو اعتدال گه حكمت هم ديمشدر.

علم اخلاقده بيان ايدلدىكچه ايك الوغ فضيلت هر اشدده اعتدال  
درجه سنده اولماقغه مخصوص اولوب، بونك ايكي طرفى اولان  
افراط تفریط، هر اشدده مذموم و قبيح در. مثلا غضب نك افراط  
درجه سى اولان «نهور» تفریط درجه سى اولان جبانته هر ايكاوى  
مذموم (نچار) اولوب، اعتدال درجه سى اولان شجاعت هر حالده  
ممدوح (ماقتاولى) در. شونك كى شهوتنك افراط درجه سى فجور،  
تفریط درجه سى اولان جمود، هر برى مذموم اولوب، اعتدال درجه سى  
اولان عفت، ممدوح در. وهكدا هر بر خلقنك اعتدال درجه سى اك  
كوركامى اك ماقتاوليسى اولوب. افراط تفریط طرفلرى اك  
قبيحلىدر. رسول اللهنك خلقلرى هر برى اعتدال درجه سنده  
اولديغى سیر شريفه كتابارنده تفصيلا بيان ايدلمش.

(بعثت لاتم مكارم الاخلاق) حديث شريفى ده رسول الله جمله  
كوركام خلقلرنك بر نسخه كاملا سى اولغانن آچق سويلىدر. ترجمه سى:  
بن كوركام خلقلرنى تماملر ايچون كوندر لدم؛ ديمكدر. بو حديث  
شريف، انبياء كرام حضرتلرى جمله سى كوركام اخلاق ايهلرى  
اولدقينه اشاره ايدوب، اخلاقنك الكعالى درجه سینه ايرشكان، بتون  
اخلاق حسنه نى جيفان ذات، يالغوز پيغمبر مز حضرتلرى اولدقيني  
آچق بيان ايددر. البته خاتم النبیین اولغان ذات مباركنك، اخلاق  
حسنه نك الكعالى درجه سنده اولماقنى ضرورى، بيلگولى در.

رسول اللهنك، عقللر حيران قالوردای اخلاق عاليه سن بر بر  
سويله مك البته بوقسقه مقاله ده ممكن دگل. مع هذا در يادن بر قطره  
اولار مق اخلاق محمدیهدن بر ايكي سینی بو اورنده ذكر ايدده لم:  
رسول اللهنك اخلاق كريمه لرنندن برى عفو، وبر سیده  
آورلقلرغه قارشو صبر و تحمل ایدی.

رسول اللہ ﷺ عفو عالیلی، حاتم کرملی، صبر تحمل لری، ممکن اولغان درجه نك اڭ صوك نقطه سنده اولمشدر. بویله اولماقیده معلومدر، چونکه آنك مؤدبی (ادب استانی) اولان الله تعالی حضرتلری حبیب اکر مینه خطاب ایدوب بیورددر: (خذ العفو وأمر بالعرف وأعرض عن الجاهلین) ترجمه سی: ای حبیب! عفو طرفینی طوت ادبسن لر گه قاتیلق قیلمه، کوڭلك همیشه بیڭلك طرفنده اولسون؛ دخی کور کام اشلر ایله امر قیل، دخی نادانلردن غافلردن اعراض قیل (کوز، یوم) آنلر نك ادبسن لك یاوز لقلرینه قارشو مقابله ایتمه، کهچیلکلرینی مسامحه ایله جزاسز کهچیشدر.

رسول الله حضرتلری آیه مذکور دنك تفسیر نده حدیث قدسی ایله بویله بیان ایددر: (وهو ان تعفو عن ظلمك وتعطي من حرمك ونصل من قطعك) ترجمه سی: بو ایسه: سگا ظلم قیلغانلرینی عفو ایتمك، سنی عطیه لر نندن (هدیه لر نندن) محروم قیلغانلرغه اعطا احسان قیلماق، سندن کیسلگان لر گه صله قیلماق (زیارت ایتمك) دیمکدر. بو اشلر، اخلاق حسنه نك اڭ یوقارغی درجه سی اولوب، جمله سیده رسول الله اولمشدر. رسول الله نك حق عالیلرینی تیوشنچه تقدیر قیلماق، ادبسن لك قیلوچیلر، نيقدر اذا و جفا ایدوچی لر گه عفو ایله معامله لری، سیر شریفه دن خبر دار اولغانلرغه البته معلومدر. بو کبی معامله لرینك مثاللری کوب ایسه ده، بو اورنده دورت واقعه نی ذکر ایله اکتفا ایددم:

(۱) ذات الرقاع غزو وسنده توش وقتنده اصحاب کرام حضرتلری آنلر نندن اینوب یوقلارغه یانتقانلر ایدی. شول وقتنده (تنام عینی ولاینام قلبی) نك مصداقی اولان رسول الله حضرتلریده سلاخلرینی بر آغاچه سهویاب کولگه سنده استراحته وارمشلردی. بو فرصتدن فائده. لئق قصد یله دشماندن غورت بن ابی الحارث اسمنده برسی کیلوب قلیچن

چغاروب رسول الله افنديمىز حضرتلارينه هجوم ايدىرك «سنى بىم فولدىن كم قوتقارير» ديه قىچقردى.

بونىك اوزرينه، رسول الله حضرتلارى مبارك كوزلارنى آچهرقى (الله قوتقارير) بيوردى. وىر معجزه اولارق غورنىك قولدىن قلىچى توشوب اوزيده يرگه بيقلدى. بىر وقت قلىچى رسول الله حضرتلارى مبارك قوللارينه آلوب غورثگه خطاباً «يا ايمدى سنى كم قوتقاراجقى» ديديلر. غورئده: «يامحمد سگامغلوب، اسير اولغانلر حقندىغى عفو مرحمتك قوتقاراجقدر» ديدى.

بوسوز اوزرينه، رحمة للعالمين اولان افنديمىز حضرتلارى غورنى شول حالده عفو بيوردى. غورئده اوزينىك فرقه سىپ باروب بر صولش آلاچ: «بتون انسانلارنىك الك خير لىسى اولان بىر ذات عاليشان ياندىن كىدم» ديهرك ماجرانى، عفو على بيغىرىنى سويلادى.

(۲) ابن عباس حضرتلارى روايت ايدىركه عصر سعادته اوج يوزى اير، يوز يتمشى خاتون اولارق دورت يوز يتمش منافق وار ايدى كه بونلاردن برسى مشهور منافق (عبدالله بن ابى) ايدى بولارنىك مسلمانلارغه قارشو سوز وعمل ايله ضررلارى بىك كوب ايدى. بو حالده، اصحاب كرامدىن بعضارى: «يا رسول الله بىر منافقلارنى اولترهلم» ديدىكلرىندى، صاحب مقام محمود اولان رسول اكرم حضرتلارى بولارنىك هيچ برينه ضرر ايتمازك، هميشه اىر ايله معامله ايدىركه بيورمشدى.

(۳) انس حضرتلارى ديوركه: بركون رسول الله حضورئده وقتىدە، رسول اللهنىك اوستىدە قالون چىنلارى قاتى بىر بىر دۇش بىفە بار ايدى. شول حالده براعرابى كىلوب، بىر دۇش بىفەنىك پاقاسدىن طوتوب بىك قاتى تارتدى، شول قدركه ياقانىك ازارى رسول اللهنىك

بارك بيلكەلر ئىندە ظاھر اولدى . اعرابى بونك ايلەگە قالمادى .  
 آغزىن آچوب : «اللەنك سىندە امانت اولغان مالدىن بگا شول ايگى  
 دووم كو تارلك مال و يره چكسك» ديدى .

بونك اوز رينه رسول محترم حضرتلرى : «مال اللەنك مالدىر  
 ىدە اللەنك قولى يم بىندەسى يم ، يوروب» «يا اعرابى بو قىلدىك  
 بو كو بىنچە قالماز» ديدى . اعرابى : «خير قالاچقدر» دى . شول  
 حالده جواب قايتاردى . رسول اللە حضرتلرى : «نى ايچون قالاچقدر ،  
 دى سبب صور دىلر . اعرابى : «سببى معلوم ، سن يمانلقە قارشو  
 يمانلق ايله مقابله قىلميسك ، بو اش عادتك دگل ، شونك ايچوندى .  
 قىلدىغم شول كو بىنچە قالاچقدر» ديدى .

بونى ايشىدىكده رسول اللە حضرتلرى تېسىم قىلدى (كولامسردى)  
 اعرابى گە بر دوو يو كى آرپە ، بر دوو يو كى خربا و پرورگە يوردى .  
 اعرابىدە بو ماللارنى آلوب بو اينه كىندى .

(۴) مكا مكر مەنك فتح كو ئىندە رسول اللە حضرتلرى كعبە اللە  
 نى طواف ايدوب ايگى ركعت نماز قىلدى . قرىشك ر ئىسلرى  
 اسير ايدىلوب بو اورنغە كىرلگانلر ايدى . رسول اللە حضرتلرى  
 بونلارغە خطاب ايدوب : «ايمدى حقۇردە نە كىبى معاملەدە بولونا چاغم ،  
 بىچك ظن قىلەسز» يور دىلر . قرىشك ر ئىسلرى : «ظنر بو دركە  
 بزگە بىخىياق ايدە چكسك چونكە كرم و شفقت صاحبى عاليجناب  
 برادر زاده سن . يامحمد ايمدى بزگە مالك اولدىك ، كرم رحمتى  
 كورسات» ديدىلر .

بونك اوز رينه ، كرم ، مرحمت و مروئدە اك كامل اولان  
 قىلدىر حضرتلرى : «قر داشم يوسف نك دىدىكى كىبى بو كون  
 سزگە قارشو شكە قاتىق بو قدر ، اللە سزنى عفو يورسون چونكە  
 لرحم الراحمين در — ديورم . بارگز ، اورنارگزغە قايتىز ، جملەگز

حر، آزادلرسز، مال ملك كز اوز كز انگدر، بر كمشه سز گه مال لر طرفه،  
ضرر ايتمز، بيور ديلر.

اخلاق محمديه دن بر سي ده حسن معاشر تدر، (عائله و باشقهار  
ايله كور كام، عيشت كيچر و در) بو خصوصه، حضرت انس اوشبو  
حالي حكايه ايدمه در: رسول الله حضرت تاريه اون يل خدمت ايندم  
بو اون يل ايچنده افدمز حضرت تلري بر مرتبه ده بگا «اف» ديمديكي  
كبي، أشله گان أشلرمده «ني ايچون بولاي أشله دك»، بيور و بده اشلي  
آلمى قالغان أشلرمده «ني ايچون فلان اشني أشله مدك» ديب ايتمز  
ايدى؛ ديمشدر.

جرير بن عبدالله حضرت تلري: اسلام ايله مشرف اولديغم كوندن  
بيرو، هر استديكم وقت رسول الله نك حضور لارينه كيرر ايدم  
هر وقت رسول الله حضرت تلري تبسم ايله خوش قبول ايدر ايدى؛  
ديمشدر.

ام المؤمنين عائشه حضرت تاري ديمش: «حمد كبي حسن اخلاق  
صاحبي بر كمشه بر ادلمشدر. اول ذات مباركنى كرك اصحابدن  
كرك اهل بيتدن هر كم چاقرسه، همان «ايك» ديب اجابت بيور ردى.»  
على المرتضى حضرت تلري ديمشدر: رسول الله حضرت تلري  
غايبت كيك كو كالى، صوك در جاده نوغرى سوزلى، فوق العاده  
حليم طبيعتلى، هر كم ايله كور شوده اولطر شوده حسن اخلاقك ايك  
عالى نمونه سى (اور نهكى) ايدى.»

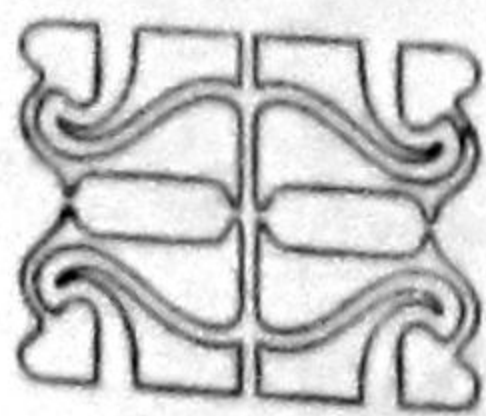
شفاء شريفده ذكر ايدلدكچه رسول الله حضرت تلري صحابه لارى  
آراسنده آنلردن برى كبي اولطرر، آنلارغه قانلاشور، برابر چه  
سويلاشير، بعضاً مشروع صورنده لطيفه لار ايدر، صحابه لار نك  
بالالرينى سويار، مبارك قو چاغينه آلوب اولطر تور، بر فقير بر قل بر  
جاريه كم اولسه ده ذات عاليلر يني دعوت فيلسه اجابت ايدر، خسته

اولانلارغە اك يرافىدە اولسەلردە عيادتلىرىنى كىدر، حاللىرىنى  
صوراشوب كوڭللىرىنى خوش قىلور.

عذر كورسنگانلارنىڭ عذرلىرىنى قبول ايدىر. نىكە نبوك  
غرو سىنە كىتمگانلارنىڭ عذرلىرىنى قبول ايدوب، كىتماولرى حقندە  
آنلارغە مساعده قىلمىشلردى.

اخلاق محمدىدەن دخى بىرسى شفقت ورافتىدر. رسول اللهنىڭ  
شفقت ورافتى (مرحمتى) اك كامل اولدىنى (لقد جاءكم رسول  
من انفسكم الخ) آيە كرىمەسى بىك آچق بىلدىردى. بو آيە كرىمەدە  
الله تعالى عربلرگە خطاب ايدوب بىوردى: سزلىرگە بىنە سزىدىن اصلى،  
نسلى، احوالى مەلوم اولغان بىر رسول عاليشان كىدى. سزنىڭ بىمان بولادە  
اولماقنىڭ آڭا بىك آغردى. سزى بو يولدىن چىقارمىقىشىڭلارنىڭ  
سزلىرىنى ايمان دائىرىسىدە نجات بولىنە دعوت قىلمىقىشىڭلارنىڭ  
(فومسزلىق) ايدىر. اول عالمقام رسول، مۇمن اولماقنىڭ قارشو  
بولىشىڭلارنىڭ اولىدىقى كىبى، مۇمنلار حقندە دخى آرتوق شىقتىلى بىك  
مرحمىلىدىر.

«وما ارسلناك الا رحمة للعالمين» آيە كرىمەسىدە مظهر اولان  
ذات مبارىكنىڭ بويلى اولماقنىڭ بىلگولىدىر.  
الله كرىم حضرتلىرى، جىملەمىزگە، پىغمبىرىمىز رسول اكرم  
حضرتلىرىنىڭ اخلاقىنى اسوۋ ايدوب، راست امتى اولورغە موفىق  
ايلاسون. وهو الميسر لكل عسير. «وما ذلك على الله بعزيز»  
محمد نىجىب تونشارى.



## روزه ده لازم ادبلىر .

(رمضان شريف يا قنلاشو مناسبتيله)

(من لم يدع قول الزور والعمل به فليس لله حاجة في ان يدع طعامه وشرابه) حديث شريف .

رواه البخارى واحمد وابوداود والترمذى عن ابى هريرة رضى الله عنه ترجمه: يا لغز آشاو اچونى گنه قويوب، يا لغان خيانت كى گناه بولغان سوز و اشلارنى قويماغان كمشه نك روزه سينك اللهغه حاجتى يوق . (موندى روزه نك الله تعالى قاشنده قسر واعتبارى يوق ديمكدر)

(الصوم جنة ما لم يخرقها بكذب و غيبة) حديث شريف .

رواه الطبرانى عن ابى هريرة رضى الله عنه .

روزه، يا لغان غيبت برله يير تلاماسه (تمو غدن) پورده در .  
بو كى حديثلردن استدلال ابدوب، مذهب باشلرندن سفيان ثورى حضرتلرى: غيبت روزه نى بتو نلاى بوز ادر؛ ديمش باشقه اماملر بو كى گناهلر روزه نك ثوابن كيموته، كاملاگن بتره؛ ديمشلر .  
(رب قائم حظه من قيامه السهر ورب صائم حظه من صيامه الجوع والعطش) حديث شريف . رواه الطبرانى عن ابن عمر؛ واحمد والحاكم والبيهقى عن ابى هريرة رضى الله عنهم .ترجمه: تونى اوياغ اوتكار و چينك كو بسينك اوياغلقندن اوشى يوقوسز لقدر، روزه طوتو چينك كو بسينك روزه سندن اوشى آچ طورو، صوصاودر .  
صدق رسول الله

ايضاح

مذكور حديث شريفلردن آچق بيلنه در كه روزه بولغان مدتده طاعت ايندگولك كه طر شلاماسه گناهلردن ساقلانولماسه، روزه دن اميد ايتكان ثواب، مقصود بولغان فائدهلر حاصل بولميدر،

عبادتلىرىنىڭ ھەر بىرىنىڭ مەشروع اولمىقىدىن مەقسودى ۋە غايە: نەفسنى تەربىيەلەپ يېخشى خىلاققا ئادەتلەندۈرۈپ، بىندە چىلىكىنى كامالەتكە كەلتۈرۈپ، بۇ مەقسودنى ئويلاپ، ئىبادەتلىرىنى ئادى ئىش كىبى غەلبەت ئايىلە ئوتكارلىسىە ئالبته مەقسود بولغان ئائىدە ھاسىل اولمىش. بۇ كىبى ئىبادەتنىڭ نەفسكە ۋە ۋەخقا خىلاققا ئائىرى اولمىش. بۇ ئايسە تەجرىبە مەشائىدە ئايىلە مەلۇمىش.

روزە بولغان مەسلمان، ئوزىنىڭ سەھرىدىن ئافطارغا چە ئوتاشىدىن بۇ ئىبادەت ئاچىندە ئاكانىن ئويلاسىە، ئىبادەت ئاچىندە گناھ قىلمىقىدىن ئالبته ساقلاپ ئور. نەئاكە نەماز ئاچىندە ئاھىرى گناھلىرىدىن ھەر كىم ساقلاپ ئور. نەفس ئارزۇلىرىنىڭ ئاڭ قوتلىسى: بىدىنى ئولغان ئاشامىق ئاچمىك كىبى ئارزۇلىرىدىن. بۇ ئولارغا سەبىر ئايتۇ، نەفسكە ئاڭ ئاغرىش ئولغانلىقىدىن، نەفسنى تەربىيەدە ئاڭ مەھم ۋە سەبىلە ئولغان ئاشبۇ روزە ئفرض اولمىش. بۇ قارىدە ئىكەر ئايدىلگان ئىدەت شەرىفىلەردىن ئاچىق بىلىندىكىچە: بىئە ئىسلامنىڭ بۇ سى ئولغان روزەنىڭ مەشروع اولماق: ئالغىز ئاشامىق ئاچمىك كىبى ئارزۇلىرىدىن غەنى ئولوب ئورر ئاچون اولماي، بلكە روزەنىڭ ئفرضلىقىدىن مەقسود ئاصلى: بىتون نەفس ئارزۇلىرىدىن ئولوب، نەفسنى سەندىرىمىق، يېخشىلىققا كوندىرىمىك. بۇ روشدە تەربىيە سەبىلى، نەفس بىمانلىقىدىن بىزوب، يېخشىلىققا رغەب ئايدوب، نەفس مۇمىنە دىر جەسەنىنە ئايرىش. نەفسنى بۇ روشدە رىئاضەت ئايىلە تەربىيە ئاچون بىلدە بۇ ئاى رەمزان شەرىفى روزەسى ئفرض اولمىش. ئامام بۇ سەبىرى ئىزىزلىرى نەفسنى بۇ روشدە تەمىل ئايدەدىن: ۋالنفس كالىطفلى ان تەمىلە شەب ئالى \* ھب الرضاة وان نفطمه بىنطم مضمونى: نەفسنى ئوز ئاخىر ئاينە قوئىساڭ ھەمىشە ئارزۇلىرى ئوردىدىن كىدىر. ئاخىر ئاينە قوئىمى ھەر ئىلادىكىن ۋىر مەسك قارىشولىق ئايمىز؛ دىمىكەر.

روزه ده لازم ادب لردن: يالغان، غيبت و باشقه حرام اولغان سوزلردن تلى ساقلامق، موندى سوزلرني تگلاودن قولاقنى ساقلامق؛ هر بر نيو شسز اورنلرغه قاراودن كوزنى ساقلامق، والحاصل شرعا حرام بولغان نرسه لرنك جمله سمندن ساقلانمقدر، يوقسه روزه اولمغان وقتده حلال بولغان طعاملردن گنه ساقلانوب، هيچ بر وقتده حلال بولمغان نرسه لردن ساقلانولمغان روزه ده البته هيچ بر معنا و خاصيت اولميدر. بو ايسه معلومدر.

ينه ادب لردن جمله سمندن: افطار وقتلرنده عادتده گيدن آرتق آشامو در. عادتده گيدن آرتق افطار اوچون تورلى طعاملر حاضر له ب، تمام فورصاق ششكانچى بو طعاملرني آشامق، روزه نك مشروع لكندگى حكمت و مصلحت لرگه بتونلاي خلاقدر. چونكه روزه دن مقصود: نفس آرزولرن ضعيفلندروب تقوالك گه بوى صوندرمق. ايمدى نفسى كوندن آج آصراب، كيچنده هر بر آرزو اينكان توراي طعاملرني تلادىكى قدرى اشتهاسى بتكانچه بيدرلسه، بو حالده نفس، روزه سز وقتدن آرتق فوت اينور، آرزولرى آرتوب فوتلنوب طورر. بولاي بولغاچ نفسى روزه ايله نيچك رياضت قيلدرو، تربيه اولور. بو وقتده نفس صنوب آرزولرى ضعيفلنوب تقوالنه آلورمى؟ البته يوق! روزه اولمغان وقتلردن آرتق نفسگه بو روشده آرزولرن ويرمك، البته نفسى رياضت و تربيه قيلدرو اولميدر. ولهدا روزه دن نفسى تربيه و رياضت ني مقصود ايدوچيلرگه افطار وقتلرنده باشقه وقتده غيدن آرتق تورلى تكلفلى طعاملر حاضر لمزگه، عادتده گيدن آرتق آشاب نفسى سيمر نمازگه لازمدر. روزه نك روحى، سرى: شيطانك آزدرو بوللرى بولغان نفسانى قوتلرني ضعيفلمك، بونك ايله نفسى شريعت گه بوى صوندرمقدر. بو ايسه افطار سحرلرده گى آشاو اچونى عادتده

بدين آرتق قىلماو، بلكە آز ايتو ايله حاصل اولور. الله تعالى  
حضرتلرى روزەنك فرض لغن بياندن صوك (لعلكم تتقون) ديه يورروب  
چن روزە، تقوالك ايله اولغانن بلدرەدر.

دخى روزەنك ادبلارندن: كوندزلردە كوپ يوقلاماو، كوندزنده  
فونلارنك ضعيفلگى آچققانلق حس ايداسە كوگل صافلانور،  
روحانيت قوتلەينور، عالم علوى گە مناسبت آرتور. كيچلرندە دخى  
كوبسنيچە اوياغ اولوب، تهجد اوراد ايله شغللنمك روزەنك  
ادبلارنددر. رمضان شريفنى بو روشده اوتكار وجيلر بو مبارك  
آينك بركتندن الوش آلوب، بونلار ايچون هر كيچەسى ليله  
قدر اولسە كرك.

روزەنك فائدهلرندن برسى بلكە برنجيسى: نفسنى رياضت  
ايندروب يخشيلاندرەق. بونسى بيان اينلدى.

(۲) الله تعالى نك نعمتلرينك قدرينى بيلمك. خستە اولماغان كشى  
صحتنك قدرن بيلمگانى كبي، آچلق طاتوماغان كشيده نعمتلرينك  
قدرينى بلە آلميدر. هر نعمتنك قدرى، قولدن كيتكاج گنە بلنەدر.  
بار وقتدە قدر قيمتى اولميدر. شونك ايچون: (الاشياء انما تعرف  
اضدادها) ديولمشدر. بر شاعر، ينە بونى سويلاب ديهدر:

ولم يدر طعم الفقر من هو فى غنى \* وان سليم العضو ليس كدبتلى  
ايمدى روزە اولوب آچققان صوصاغان كشى البته نعمتلرينك  
صونك قدرينى بلەدر. بو نعمتلر گە شكر ايدەدر. آچ كشيلىرنك  
حاللريندە ذوق قىلوب (طاتوب) بلادر، آچلرغە شفقت و رحمت  
قىلورغە تيو شلكنى بر دە شبهەسىز آڭليدر.

(۳) نچى فائده: آور لعلرغە تحمل قىلورغە صبر ايندركە نفسنى  
عادتلندر ودر.

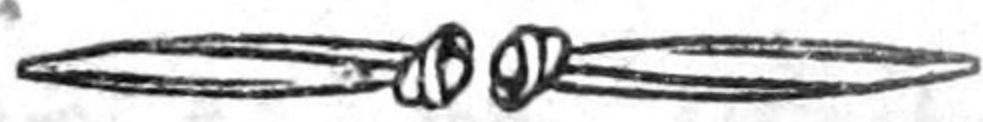
۱) نچى: باي فقير آر اسنده (باشقه بادتلرده گى كى) مساواندر.  
 بو ايسه باي كسه گده فقير گده الوغ فائدهدر. چونكه باي كسه  
 بنده چيلكده فقير لر ايله بر در جهده ايكانن كوروب، اوزىنى تانووينه،  
 كبر، عجب كى هلاك قىلا تورغان خلكردن ساقلانوينه سبب  
 اولادر، حقير ظن ايندىكى اوزىنك جنسد اشلرىنى، اوزىنه بر ابر  
 ايكانلكلرىنى آكليدر، فقير لر آچلر تاتوغان آچلق الملىرىنى آغرلقلرىنى  
 ذوق ايدوب شفقت، و مرحمت حسى قوزغالوب، اللهنىك بيرگان  
 ماللرندن نعمتلرندن آنلارغه احسان ايدهدر. بو سببلى انوغ ثوابلر گه  
 اير شهدر. بو مساواتنك فقير گه اولغان فائدهسى: اوزندن يوقارى  
 ظن ايتكان ذاتنك بنده چيلكده انساباق وظيفه لرنده اوزىنه بر ابر ايكانن  
 كوروب كوگلى راحتنهدر. بوگا باشقه روزنك مادى و معنوى  
 فائدهلرى چيكسز كوبدر.

ايمدى دىناوى اخروى سعادتنك سببى اولغان چيكسز ثواب  
 وعد ايدلگان اسلامنك بر ركنى اولغان اشبو روزه فرىضه سببى  
 حال قدر نچه ادبلىرىنى يرينه يتكروب ادا قىلورغه، يلده بر آي  
 اولغان اشبو مبارك رمضاننك حرمت ادبلرن ساقلاب اوتكارر گه  
 لازم و فرض اولغانىنى البته هر بر مسلمان بلهدر.

عصر سعادته و آندن صوغنى عصرلرده رمضان شريفنى  
 غايت حرمتلاب قارشى آلوب، بتون آينى طاعت و عبادت ايله  
 اوتكاروب ادب و حرمتن كامل رعايه ايدوب اوزاتور لر ايدى.  
 معاذ بن جبل حضرتلرى روايت ايدهدر: رسول الله عليه  
 الصلاة والسلام حضرتلرى رمضان شريفنك كونلرىنى توبلرىنى  
 نماز و دعا ايله كيچرر ايدى، رمضانده اورنغه ياتروب يوقلاماز  
 ايدى، رمضانده بتون اسيرلرىنى آزاد ايدر، هر بر سائل گه انعام  
 قىلور ايدى؛ ديهدر. ابن عباس حضرتلرى روايت ايدهدر: رمضان

شريف كر گاچ رسول الله عليه الصلاة والسلام حضرت تاري: سزوره  
 مبارك اولان رمضان آبي كلدى، بو آيده دعائل مقبول، ادبارن  
 رعايه ايدو چيلرنك او تكانده گي خطالري كيچلور. بو آيده سزرنك  
 برگز ايكنچي گز دن آر تدروب ايدگولك ايدر گه طرشوگزه الله  
 نظر ايدر، بو حالگزني فرشته لر گه سويلر. اللهغه خير لي عملگزني  
 كورستر گه طرشگز. بو آيده اللهنك رحمتدن محروم قالغان كمسه  
 شفي در ياوزدر؛ بيورر ايدى ديمشدر. رمضان شريفنك فضائلي  
 حقهده وارد احاديث شريفه حسابسز كور بدر. بو آينك شرافتنده  
 مباركلانده البته شبهه يوقدر. قرآن كريمك نزولينك بو آيده  
 باشلانوي شرافتلكينه يتارلك بر دليلدر. بو آينك حرمتن ساقلاب  
 قدرن بيلوب او تكارمك جمله مزگه نصيب اولسون آمين.

محمد نجيب تونتاري



## حساب و هلال مسئه لري

[باشي ۱۱ انجی عددده]

وثالثابزم بو عصر يمز هر نه قدر عصر ترقى معارف عصرى ايسه ده  
 فقط مع الاسف بزم اسلامر، ولاسيما بزم تاتار ملتى بشقه مسئله ده  
 اولديغي كبي حساب سير قمر وسائر كواكبى لايقيه آكلامق  
 درجه سينه بالغ اولمه مشدر. چونكه بو بابده اول طرفدن كلن  
 مطبوعاتلرده يك غريب غريب عبارتله تصادف اولنيور. بونلرك  
 بعضيسنده ايسسز او صسز، ايسسز او چسز كيمسه لر طرفدن ترتيب  
 اولنمش تقويملرك اختلافيله حسابك بطلانينه استدلال اولنيور.  
 خلاصه آنلرك عندنده حسابك چارمان پنجم كير، اهجزده بود

کبی فوجہ قاریلر حسابندن عبارت اولماسی تظاهر ایدیور.  
 بوندن آلتی سنه اولیسی اورایه عودنمده قزانک عصر حاضریمزده گی  
 بیوک علمالرنندن، واحبابلریمزدن بر ذات محترم عالی القدرک خانہ  
 سعادتینه دخول، وحضور پرسرورنده مٹول شرفینه نائل اولدقمده  
 اوستال اوستونده خاطر ادبا کبی پریشان یاتان پک چوق اوراقلر  
 کوردم. حضرت بونلر ندر ديه سؤال ایتدکمده شو حسابلردن  
 استخراج ایدرک بر تقویم یایمق استیورم دیدی. ظن اولنہسونکہ  
 بونلر زیج ابی معشر بلخی، وزیج ایلخانی، وزیج الوغ بک وسائر  
 زیجلر اولسونده تقویمی آلردن استخراج ایتسون. هیات. اگر  
 بویله اولایدی بووقنده اوذات محترمک وجو دیله افتخار ایدردک.  
 فقط بو ذکر ایتدیکمز زیجلرک ذوات اوذات محترمک کتاب شورلکینه  
 کیرمک دکل بونلرک اسملری بیله مشار الیهک قولاق دیلیکینه بیله  
 بر کره اولسون کیروب چیقمامشدر. بر طاقم بوزلمش چیز یلمش  
 بعضیسندہ چارمان پنجم کیر، بعض دیگرندہده اهجزده بود، بوندن  
 ماعدا بر طاقم بنم ایشتمدکم و بیلمدکم عبارلر یازلمشدر. اوراق  
 اوقدر چونکہ عصریمزک مخترع مشهوری ای دیسون غرامافون،  
 وفون غراف کبی غرایب مخترعات، و بدایع ایجاداتی اختراع ایتدیکی  
 مدتندہ اوستال اوستونده اوقدر اوراق یا اولمشدر. یا اولمامشدر.  
 پک ای حضرت الله یاردم ویرسون سز اختراع ایدگذرده بزده  
 مستفید اولورز دیدم. فقط معالاسف بو آنه قدر بو قدر تقویملر  
 ظهور ایدوبده ندندر تقویم مذکور ظهور ایتمدی. مطالعه سیله  
 شرفیاب اولمدمق. بالغز بودکل حتی (الدين والادب) مجله مبعجله سی  
 صحیفه لرندہ بیله معالاسف «علامه مرجانی فکر نیچه رؤیت واکمال  
 بالغوز رمضان وشعبانده بولوب باشقلرنی علم حساب قطعی  
 اقتضاسنیچه تشبیک، یا که تکمیل سنه قاعدہ سی اوزره تعیین ایدلدر

الخ) عبار لری مشاهده اولنمه ددر عجباً علامه مرجانی بو عباریهی،  
 آندن نقل ایدن ذات عالیدهی حسابی تشبیه و تکمیل سنه کبی  
 عادات عوامدن عد ایدیورلر؟ بو صورتده نصوص شرعییه نصل  
 رعایه اولندیغنی، و فنون ریاضیه نگده نه کبی التفاتسز قالدیرلمدیغنی  
 طوغروسی بن آغلایه مدم. بکرمنچی عصر میلادی اون دوردنچی  
 عصر هجریده که آنفا بیان ایتدی کمز اوزره فنا قمرک فلکدن،  
 و منازل قمر دن شو دقیقه، بلکه شو ثانیه ده قنقی نقطه ده اولدیغنی معاوم  
 اولورسه بو حالده تشبیه و تکمیل سنه یه نه حاجت وار؟ بونلر ده  
 فنون ریاضیه دینلری می عجباً؟ بو ذوات کرامندنه بویله سوزلر  
 صادر اولورسه بشقه لره نه دیمه لی؟ و نصل ملتزمه حساب ایله عمل  
 ایتمک مرتبه سیننه بالغ اولدی لر دیه حکم ایده یلوروز؟ بو فقره لر رمز  
 گرچه زلف یاره طوقنمق ایسه ده فقط چه چاره کشف حقیقت ایتمک  
 بوگا متوقفدر. رباعی:

جانا سخت کر چه معمار نکست \* وین زمرمه بذوق یاران در جنکست  
 بخروشکه مرغان چمن میدانند \* کین نغمه ز ناقوس کدام آهنکست  
 تقویملرک اختلافی مسئله سیننه کلنچه بونلرک مرتبلی نه رصد  
 اصحابیدرلر، و نه زیجلردن استخراج قوتینه مالکدرلر. بعضیلری  
 روس تقویمندن، و بعضیلری مصر، و بعضیلری ترک تقویملرندن  
 اخذ و بعض دیکریده چارمان پنجم کیر کبی قارنچقلمر حسابینه بنا  
 ایدمک ترتیب ایدیورلر او یله اولدقچه بونلرک اختلافی حسابک  
 قطعی اولمامه سیننه نصل دلالت ایدر؟ رصد و زیجلره بنا  
 ایدیلرک ترتیب اولنمش استانبول و مصر تقویملرینک اختلافلری  
 ایسه بونلر اختلاف اصطلاحه مبنیدرلر. چونکه اهل حسابک  
 بعضیلری آیک ابتدا و انتها سنی نقطه اجتماعدن اعتبار ایدیورلر.  
 یعنی نه وقت آی کونشک حذاسینه کلورسه او وقت اولگی آی

بتمش ايكنچى آى باشلانمش اعتبار اولنوركه بوگا حساب حقيقى  
 ديرلر. آوروپا قاطبة، وروسلر اشبو حساب حقيقى ايله عمل  
 اينديكلرى كىبى مصر اهالىسيده كافة بونى اختيار ايتمشديرلر. شو  
 قدر واركه شرعا كيچه مقدم اولديغى ايجون اهل مصر كونس  
 باتمزدن مقدم آى ايله كونس اجتماع ايتميوب بلكه كونس باتدقدن  
 صغره اجتماع ايدرسه نر او كيچه ايله آندن صغره كلن كوني يگى  
 آيدن حساب ايتمزلر بلكه اولگى ايسكى آيدن حساب ايدرلر.  
 آوروپاليلر، روسلر ايسه ظنيمه كوره وقت اجتماع نيرين كرك  
 كيچه ياريسند و كرك صباح وقتنده و طلوع شمسدن مقدم اولورسه  
 او كوني يگى آى باشى اعتبار ايدرلر. چونكه نه وقت واقع اولان  
 اجتماعى اعتبار اينديكلرينى آچيق بيله ميورم. و بعض اهل حساب  
 آيك ابتدا و انتها سنى وقت اجتماع نيريندن حساب ايتميوب آيك  
 كونشدين بر مقدار مفارقتندن صغره اعتبار ايديو رلر كه بوگا حساب  
 اصطلاحى نامنى ويرلر. استانبولك بعض تقويمچيلرى ايشته بونگله  
 عمل ايديو رلر. بعض اهل حساب ايسه شريعتده رؤيت معتبر  
 اولوب تقويملرده ابتدا رمضان وشوال وذوالحجه لر كىبى اوقات  
 شرعية لر كوسترلديكندن قمر ك كونشدين آز مقدار مفارقتيله اكتفا  
 ايتميوب بلكه وقت غروب شمس آينك رؤيتينك امكانى اعتبار  
 ايدمرك شو مقدارى منتهى شهر سابق و مبدأ شهر لاحق اعتبار  
 ايديو رلر كه بو طريقه حساب عرفى اطلاق ايدرلر. و بو  
 امكان رؤيتده هلال غروب شمسدن صغره لا اقل . ٤ - ٤٥ دقيقه  
 باقى قالورسه او وقت حاصل اولور. بونلر احاديث نبويه ده وارد  
 اولان رؤيت رؤيه حقيقه يه حمل اولندقدن حرج عظيم، و بعض  
 امكانه وازمنده امكانى مسلوب اولوب بويله حرج عظيم و عدم  
 امكانى مشتمل اولان تكاليفك (وما جعل عليكم فى الدين من حرج)

آیه کریمه سینا (ولا حرج فی الدین) حدیث شریفینه منافی اولدیغی  
ایچون شارع اعظم صلعم دن صدوری غیر معقول اولدیغی جهتله  
رؤیه مذکوریه رؤیه حقیقیه ایله رؤیه حکمیه دن اعم اولان  
معنایه حمل ایدمک رؤیه حکمیه دن امکان رؤیتی اراده ایتمشدرلر.  
تاکم بعضیلر امله مذکوردهن طولای رؤیتک لازمی اولان علم  
بطلوع هلالی اراده ایتمشدرلر. فقط امکان رؤیتی اختیار ایتمک  
غایت مناسب و مبنی علی الاحتیاطدر. بنا برین بو طریق استانبولده  
برنجیلک ایله، اشتهار ایدوب تقویمینک صحنی مسلم الكل اوله رق  
خاصه و عامه آنک تقویمنی اختیار ایدن منجم باشی اختیار ایتمشدر.  
بوننی اختیار ایتمسیله طریق احتیاطه سلوک ایدمک بک گوزل  
یایمشدر. حسابده اولان بو اوج طریق بعض اوقات برکه مجتمه  
اولورلر. حساب حقیقی ایله حساب اصطلاحینک برکه اجتماعری  
حساب عرفی ایله اجتماعلرندن چوغرافدر. ولهدا مصر تقویملرینک  
بعضیلرینده تعیین مبدأ شهرده حسابا حقیقیه و بعضیلرینده حسابا حقیقیه  
واصطلاحیا دیرلر، حساب حقیقی ایله حساب عرفینک اجتماع مادهلری  
بک آزدن اکثریا حساب حقیقی حساب عرفیدن برکون اول  
بورر. ایشته تقویملرک اختلافی اصطلاحلرک اختلافندن ناشیدر.  
حسابک اختلافندن دگل. حسابک برثانیه سنده بیله ذره قدر اختلاف  
بو قدر. ارباب حساب حقیقی نه وقت و نه دقیقه قمرک کونشله  
اجتماعیله حکم ایدرسه لر اصحاب حساب عرفیده عین شو دقیقهده  
اجتماع بیرینله حکم ایدرلر. بونده ذره قدر اختلافلری یوق  
اختلاف وار ایسه وقت مذکوریه منتهی و مبدأ اعتبار ایدوب  
ایتمه مکدهدر. ایشته شو بیانندن صبرانیانک روس تقویملرندن آلوب  
دائرة عسکریه یه، وسؤال ایدن برلرله اوقات شرعیه بیاناتی نشر  
ایتمه سینک دین بابنده نه قدر بیوک مساهله و جسارت اولدیغی تظاهر

ايدر. اوت شـعر: اذا كان الغراب دايل قوم \* \* \* \* \* \* يالطـر  
 بومي؟ داملا عالمجان حضرتك تحت نظارتندە ملت كـتبخـانەسى  
 طرفدن نشر اولمش تقويمك روس تقويمندن اخذ اولماسينه  
 نه معنى ويرمالي؟ ملتك ارباب ديانتي سيسكنديرن، ومخالقـلره روح  
 وقوت ويرن بويـله مادەلردە مساهله دكلميدر؟ ايشته بـوده زلف  
 يارە طوقـمقدر. اما فقط نه ياپهـام؟ حقى سويلمەدن كچهـلمى؟ بزم  
 بويـله قصورلار يەزى حقـويـلكمزه باغشـلارلار ديهـه ظنـمز قويدر.  
 ايشته بو خصوصده بزم فكر خصوصيەزى صوررسەلر فكر  
 عاجزى بوراددر. ابستمكه پوست مشيخت اسلاميه يه ازهر جهت  
 مقدر، فعال بر ذات كچسونند، عام ايى منجم باشى تقويميله عمل  
 قيلمايه الزام ايدەرك اورنالقدن بو اختلافى فالديرسون. فقط جريان  
 احوال بزم بو آرزومزك نابموسم اولديغنى كوسترمەددر ولعل الله  
 يحدث بعد ذلك امرا. شونيدە ذكر ايتيمه اونو تمشز: بزم روسيەدە  
 اولان تقويمچيلرك كافهسى تقويملر ينى مصرلى محمد مختار پاشانك  
 (توفيقات الهاميه) نام اثرندن اخذ ايدەرك ترتيب ايدرسەلر پك  
 اصابت ايتمش اولورديلر. چونكه اثر مذکور غايت طوغرى،  
 ومطابق نفس الامر بر اثردر. او صورتدە ديسانت بابندە احتياطه  
 رعابت ايتدكلرى كى بر مملكتدە اولان تقويملر يينندن اختلاف  
 قالقوب اهايدننە بويوزدن حاصل اولان اضطراب زایل اولوردى.  
 والله الموفق.

محمد مراد رمزى.

٢١ فى ربيع ٢ ٢٠٢٢ مارت ٢٠٢٢ هـ  
 ١٩١٤



## دين حقنדה

باشى ۲۲ نچى عددده

دين نرسه؟ پيغمبر كم؟ وحى نرسه؟ دين اسلام و علمای اسلام  
 حقننده اوشبو سويله دكلرمز يتوب تورسون، ايندى دين حياتده  
 ايندى اورون توتته؟ بو سوالنگده جوابن ططليق. دينلرده اساس  
 الاساس ايتوب توتلغان مسئله توحيد مسئله سيدر. بو مسئله نك حيات  
 اجتماعيه هم حيات شخصيهده توتقان اهميتى بيك زور. بر الله دن  
 باشقه مؤثر بار ديب اعتقاد قیلو، اوز نك اراده نك دن و اوز نك  
 قدرنگدن اوستون متعدد اراده و قدر تلرگه ايمان كيترو، آنلردن  
 حاجتلرگنى صور او و آنلردن قور قوب فالطراب تورو آنلرغه  
 بالو و بالوارو تيوشسز بر قلف زور ضررلى بر اسارندر. نى  
 قدر خيال و خرافاتلرغه يول آچا. اقدام و شجاعت كى على  
 خقلرنى بتره. شول بر الله دن باشقه بشرىتك فوفنده بولغان قوتلرگه  
 قلف قیلو ايله نى قدر كوچلر ضايع بولا، همتلر سونه، تشبث و ثبات  
 نيه بر قدرت عاليه گه ايمان كيترو ب شوندىن بر پارچه بولغان  
 قدرت شخصيه گنى صرف قیلوب اسباب الهياگه كرشكان تقدیرده  
 بدانغه كيله چك نى قدر اشلر بولده. قالا، بر قدرت عاليه گه اينا ماو  
 نى قدر اخلاقسز لقغه يول آچقان امید و تره كسز قاندرغان اراده  
 و قدرنگنى صرفده حد اعتدال دن چغارغان كى متعدد قدرت عاليه لرگه  
 ايمانده شولا يوق جبن بولدقسز اقدامسز و مدنيتسز باصيدر. متعدد  
 الهلرغه اينا نغان قوملر نك آز اچق ترقى و مدنيتلرى شول الهلرغه  
 ايمانى بنگان، عملده شول الهلر ايله هيچ اشى بولماغان افراد آر قلیغنه  
 بدانغه كيله در.

دینلرنڭ توب مقصدلرندن بولغان نفسنی تزکیه قیلو اخلاقنی  
 توزه نو الله تعالی نڭ عظمتن اویلاب آنڭ حضور معنویه سنده  
 سجده گه کیتو و شویله تفکر و تعقل قوهلرن اوسدر وده حیات او چون  
 بیک فائده لی ترقی و مدنیتنڭ آچقچلریدر. دین اسلام اخلاق توزه نو  
 توغر و سنده بیوک خدمتلر ایته. رسول اکرم صلی الله علیه و سلمنڭ  
 «مین اینرگو خلقلرنی تماملر او چون پیغمبر ایتلدم» دیگانی یوغاریده  
 یازلغان ایدی. شریعت محمدیه بوزوق خلقلردن نفر تله ندره.  
 و کورکهم خلقلرغه قر قدره. ظلم، یالغان، غیبت، سوز یورتو،  
 ایکی یوزلیک، آچون کونله شو، صار انلق، ریا، تکبرلک، عجب  
 و غرور کبی بوزوق و ضرر لی خلقلرنی بترررگه؛ عنفت، صبر، شکر،  
 صدق، امانت، اخلاص، وفاء، عفو، احسان، رفق، خوف، رجاء  
 سخاء، تکرل، رضا، تفکر و تواضع کبی کورکهم خلقلرنی او رناشدر ورغه  
 طرشه. بو خصوصده آیات کریمه و احادیث شریفه بیک کوب بو.  
 کورکهم خلقلرنڭ هر برسی حیات او چون صو ایله هوا در جه سنده  
 لازم. بوزوق خلقلر ایسه حیاتنڭ مدهش میقرو بلری آنلرنڭ  
 برسیگنده حیانده چکسز زور ضرر لر یاصی. موگا هیچ کم انکار  
 یتماز. فلاسفه لر نڭده بار قایغور تقانی امتلرنی کورکهم خلقلی یاصو  
 بولغان نیک آنلرنڭ حکمتلری الهی بولماغانلقدن باری اوزلرینڭ  
 فکر و تجربهلرینه گنه مستند بولماغانلقدن بیوک خطا لر غه ده دوچار  
 بولغانلر. هم خلقغه اوزلری کبی آدملر طرفندنغنه سویله گان سوزلر  
 آرتق نائیرده ایتمگان. امتلرنڭ حاللرن قایغور تقان حکیملر تعصبسز  
 وی طرف اولاروق اسلامیتکه نظر قیلسهلر مک بلا ایله تابدیقلری  
 بعض فکرلرینڭ اسلامیتده دخیده یاخستیروق روشده بیان قیلنغانلغن  
 و آنلرنڭ کوڭلرینه ده کیله آلمانن نی قدر حکمتلر کورهلرده  
 اختیارسز اسلامنی مدح قیلوب قویالر. موندی حاللر یاورویا

متفكر لرندە كۆب كورينه باشلادى. دو قتر شېلى شىمىل «فلسفە النشو و الارقاء» اسمى كتابندە بويلا ديمشدر: «شريعته محمديه بردن بر مكميل شريعت اجتماعيه در اول شريعتهلر آراسنده شائع بولغان اصول كايه گه گنه اقتصار قيلمادى بهلكى احكام جزئيه گه گه اهميت بوردى. معاملاتقه حتى عباداتقه احكام وضع قيادى اول بو جهندن عملى ومادى شريعتهلر «مونه دو قترنك بو سوزى اسلاميتهك حيات اجتماعيه ده گى اهميتن آڭلاتادر. فضيلت دشمانلارده اعتراف قيلغان شيدە ايكانى جمله گه معلوم.

دين هر ايكى حياتنده مهم اورن توتە. دنيوى سعادتلر اخلاق نوزكلىگى عدالت وامينك اور ناشوى آدملرنك بر برسى ايله معاملاتلى منتظم وفائدهلى اصول تحتنه آلنوب راحت معيشت ايتولرى دين سايه سنده بولغان كى قو انين دينيه گه اطاعتينك در جه سنده قاراب نفسى تزكيه قيلنه علويت كسب ايتەده سعادت ابديه گه ايرشور گه ده مستعد بر حالگه كيله «اى حلق اوزە قرار تابقان نفس الله تعالى گه قايت!» خطاب الهيسنه مظهر بولا. بز دينگه اوشبو روشده قارىمىز.

اما بر قسم مغرورلر باردر كه آنلر وحينك كنه و حقيقتى مسائل رياضيه كى آچق معلوم بولماديغندن فائده له نوب توغرىسى ضرر له نوب وصاتاشوب دينگه انكار قيله لر. امام معرى «بزتك منتهى عالمز ياگا انبيا باشلاغان صبى كى» ديه در. واقعا معلومات بشر شول قدر ناقصدر كه آنى آڭلاتور او چون «ديگگزدن بر طامچى قدر گنه» تعبير مشهورنده مين قاصر تابام. درست حاضرنده علملر وهنرلر بيك ترقى قيلمى. بيك كۆب ياگا نرسه لر كشف واختراع قيلندى. بيك كۆب حقيقتار ميدانغه چقدى. وشونك سايه سنده اولده بعض مغرورلر طرفندن علم اسمندن انكار قيلنغان بيك كۆب دىنى

مسئله لر حاضرنده عام اسمندن حمايه قيلنه باشلاديلر. اولگي انكار  
 علمگه بر قار اطاب بواغانى ومغرورلرنك يوزلرينه زور اويان  
 ايكانى بلدى. علم و هنر شولاي كو بايدى. يكر منچى عصر مدنيتى  
 كوزلرنى قاماشدورلق بر صورت آلدى. مونده بزنگ شهبه من  
 يوق فقط الله تعالى نك عالملى آندى مخلوقات آندى اسرارغه  
 نسبة مونلر هيچ نهلى. علم و هنر كشفيات واختراعات هميشه كوبايا  
 بارور شول سببلى حقايق الهيه هميشه آكلاشله بارور. مغرورلرنك  
 علم اسمنده انكار قىلديقلى امور دينيه علم ومعرفت اياه اثبات  
 قىلنور. علم اوستندن قار اطابلر كيتەر. مغرورلرنك كوزلرن قابلاغان  
 قارا پردلر كوريلور. بز موني بر خيال ايله گنه ياز ميمز. تار يخنك  
 موغا قدر كورساتكانلرى بزگه شونى آچق سيزدروب تور. بو  
 تدريجا شولاي بولاچق بو ايندى باشلانغان اش. علم و هنر نك  
 ترقىيله باشلانغان اش. شول ترقينك دواميله بوده دوام ايتچك  
 الله تعالى كلام شريفده فصلت سورمه سنده: «سنريهم آياتنا فى  
 الآفاق وفى انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق» ديه در. «تيزدن بز  
 آندى اوزم نك علامتلر مرنى هر طرفده هم اوزلرنده كورسانورم  
 حتى آندى دين اسلامنك حقايق ظاهر بولور» ديمكدر. حقايق  
 دينى آكلاشقان علامتلر بلنگان صابون دينگه انكار جيمرله بارور.  
 امور دينيه گه انكار واقعده بيك آز بولغان علممز گه مغرورلكن،  
 آدمنك بلماگانده دشمانلغندن، ممنوعنى قىلورغه حريصلگدن ودقتنى  
 جالب سوزلردن لذت آلوندىن كيله در. متدينلر طرفنده غى اورنسر  
 تعصبلرده منكرلرنك انكار وعداوتلرن كو چاينده در. علامات الهيه  
 بلنگان صابون مونلر بته بارور. توز كى ارور، توزان كى  
 توز غور. ديننك وضع الهى بولوينه اشانماو چيلرده ديننك حيات  
 اوچون ضرورلغن آكليلر. آدملرنك طبعدينگه محتاجلغن اعتراف

قىلەر. دىنلارنىڭ بۇ جەھەتتە تەقدىر ايتەر. لىكىن بۇ تەقدىرلەردىن فائىدە  
 چىقى. دىن الەى غە اىمانغا ئاچ يوقغۇنە تاثير لرگە بىر يالۇ بىدە دىننىڭ كۆپ  
 مادەلر يىنە قارشە باشلىلەر. دىنگە كچكەنە قارىلەر. آنى تەخفەن قىلەر.  
 باش بۇوننىڭ دىندە صلابتەن كىموتەر. دىننىڭ مەم ركنلر يىدە مەمەل  
 قالا باشلى.

الله تعالى آدم اوغللارنى بىر يوز يىنە خليفە قىلدى بۇتون طبيعتنى  
 سىخر قىلور لىق قۇملارنى آدم اوغللار يىنە احسان قىلدى. حواس  
 وجدان و عقل بىردى بۇ قۇملارنى حد اعتدالده توتار و تىوشنىچە  
 استعمال ايتەر اوچون دىنى تەلىمات بىردى پىغمبەرلر واسطە سىبلە  
 نوغرى يولغە ارشاد قىلدى. و شول دىن الەى ساپە سىندە امتلر ترقى  
 قىلدىلر دىن سماو يىغە ايمانسىز هېچ بىر قوم ترقى قىلمادى. دىنگە انكار  
 بىدان آلمان قوم فساداخلاق او ياسى بولدى حكىملارنى قدر طرشوب  
 قانۇنلر وضع قىلۇب قارادىلر فائىدە چىمادى. حتى اسكى اساطيرگە  
 ايمان كىترگان قوملارده اساطير دىنىلەر يىنە انكار قىلۇب بۇتنلاى  
 دىنسىز قالدۇلرندە اخلاقلىرى بوز لغان. يونان قىدىم و روما دولتلرندە  
 دىنگە انكار غلبە تابقان وقتدە غى فساداخلاق و سفاقتلارنى سويىلە بىدە  
 بىرگىسىز (بۇ حقدە مدحت افندى علوم و اسلامندە گوزەل سوزلر  
 يازادىر.) ز بۇ اورندە آنلارنىڭ تەفصىلاتتە كرشە چك نوگلمز. زىرا  
 بۇ بىر فسقە مقاله در يونان و روما تارىخى نوگل: بىر بارى مقاله مزگە  
 متعلق عبرتلى تارىخى واقعهلرگە اشار. گنە قىلۇب كىتەمز.  
 يونان و روما دواتلارنىڭ اسكى يالغىش دىنلر يىدە اصلدە بىر  
 قانۇن الەيدىن اوز گەرگەن اولمالىكە خيال و خرافات ابلە طولغان  
 بولو جەننەن ضرورى بولسەلرندە بىر درجە فضائل اخلاقىنى مەم  
 صاقلاب كىلگانلر. بۇ آنلردە صاقلانۇب قانۇن الەى اثرلر نەرسى  
 بولسە كىرەك.

## باب الفتوى

بوانا حيه سى سويش امامى ملا فيض الرحمن فخرى نك سؤ اللرى  
 برنجى سؤال: اول خلقى بالالرن ايكى تورلى آيروب  
 چغارالار. برسى بر مقدار مال بيروب ايكنچى سى بر نرسه ده بير مېچه  
 چقغان بالا طرشوب مال جيا اول مال اوزينكى حسابلانا. آتاسى  
 يانده قالغان بالا طرشوب تابقان مالى ايله آتاسن تربيه لى. بعضا  
 بكرمى يللر آرتوغرافده تربيه لرگه توغرى گيله. يورتده غى بالا  
 بر تينك مالغه حسابلانمى. بارلق مال آتاتقى حسابلانا. آتالرى  
 اولگاچ چقغان بالالر بتون مالى بر قاز قده قالدر مېچه بولشوب  
 آلورغه حاضر طورالار. اماملرده فرايض كتابلرينه على العمياقاراب  
 شوگا فتوا بيره لر.

چقغان بالالر آتالرى اولگاچ يورتده غى مالى بولشوب  
 آلورغه شرعا حقلىمى؟ «انت و مالك لا بيك» حديثى يورتده غى  
 بالاغه غه توباب ايتلگانمى؟ بواش يورتده غى بالاغه جبر بولمىمى؟  
 بعض آتالربولارنى اعتبارغه آلوب بتون مالى يورتده غى بالاسينه  
 وصيت ايتوب قالدرالار بوو وصيت شرعا نافذ بولامى؟ وارثگه  
 وصيت بولوب قابل جرح بولمىمى؟ آتالرينك ايماننا يرى بولسه ده  
 تربيه ايجون اولغنه يتمى. قارت كشى خدمت ايتنه آلمى. بناء عليه  
 آتالرينى تربيه هر قايو بالاغه برابر لازم بولغاغه، يورتده غى بالا  
 چقغانلار ايجونده تربيه ايتكانگه ايك الك مالدين تربيه حتى آيروب  
 آلورغه شرعا حقلى بولمىمى؟

يورتده غى بالانك خدمتى، تابقان مالى آتاتقى حسابلانو ب  
 چقغانلار نقى اوزلرينكى حسابلانووى عدالت اسلاميه گه صيوب

نەي؟ انت و مالك لايبك حديثى، بتون بالاغە قاراب ايتولگان بولورغە كيرەك. عدالت اسلاميه شونى تليدر.

يورتدەغى بالاغە آنا آنالرينىڭ تربيە حقى، چقغان بالالارنىڭ چقغانىنە نيچە يىل بولسە شول قدر خدمت حقى ميراثدن چيگرلوب قالغان بولشۇرگە، يا ايسە كرك چقغان كرك يورتدەغى بالالارنىڭ بتون مالن آنالرينىڭ ميراثى حسابلاب برفو چاغە جيوب بارسى آرا-ئندە تقسيم قىلنورغە تيوشى؟ يا ايسە بوتەن موافقەق يول تابلامى؟ بومسئله اماملار بلە محلە آراسى ھەم توغانلار آراسى بوزولوغە سبب بولغانغە حاضرگى تور مشقە موافق، شرعى بربول تابمق لازمدىر.

فيض الرحمن فخرى.

جواب: بوسؤال اچندە ھربى آيورم بومسئله اولغان اوشبو سؤاللر كورنەدر:

(۱) مال آلوب باشقە چقغان اوغلىڭ آتاسىدىن صوك يەدن يورطدە حقى بارمى؟ (۲) مالىز چقغان اوغل، يورتدەغى اوغل ابلە برابر مالغە مستحقمى؟ (۳) يورتدەغى اوغلىڭ شول يورطقە خدمتى برابر يە حق تيوشلى اولمىي؟ (۴) «انت و مالك لايبك» حديثىڭ حكى ھر اوغل حقندەمى، ياكە آنا ابلە بر عيالدە اولان اوغل حقندە ايتولگانمى؟ (۵) يورتدەغى بار مالىنى يورتدەغى اوغلغە وصيت قىلو شرعا درستى، وار ئىگە وصيت اولوب ئللە نافذ اولمىي؟ (۶) يورتدەغى اوغلىڭ آنا آنالرينە خدمت و تربيەسى ايجون حق تيوشلى بولغاندە بو حقنى ميراثدن چيگرلوب قالغان بولەرگەمى؟ ياكە يورتدەغى، چيتدەگى اوغللارنىڭ ماللارن بارندە بىرگە جيوب تقسيم قىلورغە تيوشلیمى؟ يا ايسە موافقەق باشقە يول بارمى؟

سؤالنى اوشبو مسئلەلەرگە تھليل ايتىچ ھربىنە اوشبو روشدە جواب بىرورگە بولدىق:

برنجی مسئلہ گہ جواب: اوللردہ غی عرفچہ: بالالرغہ مال بیروپ  
باشقہ چغارو، تیوشلی الوشلرن تقسیم قیلوب بیرو بولادر. گرچہ  
تقسیم سوزی ایتولمسہدہ بو معاملہ نك تقسیم ایگانندہ شبہ ۴۴ یوق.  
آتالر اوزلریدہ: میندن صوڪ نزاغلاشوب یورمہ سنار دیب  
بالالرم نك بارینہدہ تیگزلب الوشلرن بیروم؛ دیب ایتہ لر. انصافلی  
بالالردہ اشنی بتکانگہ حساب ایدوب آتالرن دن صوڪ دعوالاشوب  
یورمیلر.

كشینك سلامتگندہ، مالندہ مشروع روشدہ (مثلا صدقہ ہبہ  
وباشقہ چہ مشروع عملردہ) تصرفی درست اولدقندن، بو معاملہ نك  
درستگندہدہ شبہ لنگہ اورن یوق. درستگینہ کتب حنفیہدہ فتوادہ  
بار. روایتی بودر: قال ابو عبدالله الجرجانی فی خزانه الاكمل  
قال ابو العباس الناطفی [۰] رأیت بخط بعض مشایخنا فی رجل جعل  
لاحد بنیه دارا بنصبه علی ان لا یكون له بعد موت الاب میراث  
جاز. وافتی بہ الفقیہ ابو جعفر محمد بن الیمان احد اصحاب محمد  
بن شجاع الثلجی وحکی ذلك اصحاب احمد ابن ابی الحارث، وابی  
عمر والطبری. (الطبقات السنیه فی تراجم الحنفیہ ص ۱۰۶؛) (الاشباہ  
والنظائر للعلامة ابن نجیم الحنفی المجلد الثانی ص ۱۳۲) ترجمہ سی:  
جرجانی، ابو العباس الناطفی دن بوسوزلرنی نقل قیلہ در: استاذلر مزدن  
برینك قلمی ایلہ یازلغان بو فتوانی کوردم: برکشی اوغلارندن برینہ  
اوزندن صوڪ میراث اولماو شرطیلہ، الوشی برابرینہ دیب یورت  
بیرسہ، درست اولور؛ بونك درستگی ایلہ فقیہ ابو جعفر دہ فتوا

[۰] احمد بن محمد بن عمر ابو العباس الناطفی احد الفقہاء الکبار حدث  
عن ابی حفص بن شاهین وغیرہ. مات بالری سنہ ست واربعین واربعمائه  
رحمہ اللہ. ومن تصانیفہ الواقعات والنوازل والاجاس والفروق. والناطفی نسبة  
الی عمل الناطف ونیعه. الطبقات السنیه فی تراجم الحنفیہ. ص ۱۰۶

بىردى. بۇ كىيى فتوانى احمدابن ابى الحارث نىڭ، واپو عمر والطبرى نىڭ  
 اصحابى دە نىقل قىلدۇلار! ايمىدى بۇ روشدە، مال آلۇب چىغان  
 اوغلىڭ، توب يورتدە يىنەدن حقى اولمىدىر. مگر صوڭىدىن نزاع  
 اولماسون ايچون موندى معاملەنى وقتىدە شرع ونظام غە موافق  
 ايدوب رسمى لىتىدىمىڭ تىوشىدىر.

۲ نچى مسئلەگە جواب: مالىسىز چىغان اوغل يورتدەغى اوغل  
 ايله بىر تىگىز مىرات غە مستحق. بۇ ايسە بىلگولى.

۳ نچى مسئلەگە جواب: يورتدەغى اوغلىڭ اتالرى تىرىيەسىنە  
 خدمتى تبرع اولدىقىدىن، بۇنىڭ ايچون حق دعوا قىلور غە يول  
 يوق مگر اتالرىنىڭ حوايج ضرورىيەلرىدىن طش، يورتقە اولان  
 خدمتى - اوزىنىڭ كىسبى (گر چە راس مال اتانقى بولسەدە) وقول كوجى  
 ايله شول يورتنى دوام ايتدىمىكى بلكە ترقى قىلدىمىكى، اوزىنىڭ ايمان  
 جىرلارنى اشلب حاصلاتىنى بارىندە شول يورتقە قوشا وارمىكى  
 كىيى خدمتلىرى البته بوش قالور غە تىوش دىگىل بۇ خدمتلىرى بوش  
 (بدلىسىز) قالدىمىكى ظلمدىر. چونكى ملك سىبىلردىن اولان كىسب  
 واستحقاق نىڭ ھىر بىرى بۇ كىشى دە تابولدىقىدىن، بۇ سىبىلر ايله يورتدەغى  
 بىر نىقدىر مالغە مالك اولادىر ايمىدى بۇ حقىدىن محروم ايتىمىكى البته  
 آڭا ظلم اولور. شول يورتدە اوز كىسبى ايله تابقان مالغە كىسب  
 سىبىلى، شول يورتقە ايتكان خدمتلىرى ايچون اجرەگە استحقاق  
 سىبىلى مالك اولور غە تىوشىدىر. بۇ كىيى خدمتگە اجرە بىلگولنەگاندە  
 اجر مثل تىوش اولادىر. گر چە مذهبمىزدە «اجرەسى تعيين ايدىلگان  
 اوتكان خدمتلىرگە ضمان يوق، دىولگان مشهور سوز اولسەدە،  
 باشقە مذهبلىرىدە مثلا شافىي مذهبىدە «منافع مطلقا مضمون» دىولگان  
 قاعدەگە بناء اوتكان خدمتلىرگە مطلقا اجرە وىرور غە لازم بولادىر  
 اسلامنىڭ عدالتىنە موافق اولغان اوشبو قاعدەنى دستور العمل ايدوب

مذکور اوغلغه ظلم اولماسون ایچون، بو حقیقینی آلوب بیورورک،  
تیوشلی، بو روشده عمل هر حالده شریعت ایله عمل اولور.  
چونکه مذهب لرنک جمله سینک اصلی بردر، باشقه مذهب امامینک  
سوزی ایله عمل اولسه ده بو تلفیق درستدر.

بو کبی اجتماعی اشلرده، مصلحت آلدده طو نیلوب، بلکه بتون  
معاملات مصلحت لریک بنا ایدلدیکی بر قاعده شرعیه اولدقندن، قایو  
امامک سوزی مصلحت گه موافقده اولورسه، شول سوز ایله  
عمل قیلمق بو کبی اشلر باشده اولغانلرغه لازمدر. فقهده اب  
القاضی بابلرنده مصلحتی رعایه ایله توصیه ایدلمشدر.

مذهبیزده گی «بر عیالده اولغانده بالانک هر تابقان مالینه آنا  
مالک» دیولگان مشهور سوز، ظاهر نچه اولماسغه بلکه مجازلی  
اولورغه کرکدر. ظاهر نچه اولغانده شوشی حدیث گه خلاف اولادر:  
«کل احد احق بماله من والده وولده والناس اجمعین». رواه  
الیهقی فی السنن. بونک تنصیلی دور تنجی سؤال جو ابنده اوور.  
دور تنجی سؤال گه جواب: «انت وما لك لا ینک» حدیثی،  
مخصوص بر اوغل حقنده ایتولگان بولسه ده، حکمی عام - هر  
اوغلان حقنده جاری در. بو حدیث، آتانک نفقه سی حقنده وارد  
اولدقندن مثالی: نفقه گه محتاج بولغانده آتانک نفقه سی هر اوغلینه  
فرض، اختیار لری ایله نفقه ویرمه لر اوغللرنک مالندن نفقه  
مقداری آلورغه آتانک حقی بار، یعنی بومقدار مال لرینه مالک؛  
دیملکن عبارتدر. تفصیلی نوبانده.

ابن ماجه نک بو حدیثی حضرت جابر دن روایت نجه. رسول  
الله بر کسه کیلوب آنام مالنی آادر دیه شکایت ایتدکده «انت  
وما لك لا ینک» بیورمش. طبرانی بیهقی لرنک حضرت جابر دن  
روایت نجه: رسول الله بر کسه کیلوب آناسندن شول

رو شده شکایت ایتکاج آناسن چاقرنوب صور ادقده آتاسی:  
 اوزینک محتاجلغینی او غلینک شفقتسز لگینی، نفقهسی ایچون او غلینک  
 مالینی آغانینی زار لانونوب سویلادکده، رسول الله بونک حالینه  
 آجینوب، او غلینه آچولانونوب: «انت ومالك لا یتکلمون فی مالک الله بونک حالینه  
 حدیثک مور دندن یوقار یده غی مثال آغلا شلسه ده، «انت ومالك  
 لا یتکلمون فی مالک الله بونک حالینه، آتا او غلینک مالینه حقیقه مالک  
 اولمقی ظاهر اولادر. ظاهر نچه اولمقی یوقار یده ذکر ایدلگان، توبانده ذکر  
 ایداه چک حدیثلر گه، واجماع غه معارض اولغانلقدن فقهاء کرام  
 حدیثی بوروشده تاویل ایتکانلر: «لا یتکلمون فی مالک الله بونک حالینه ایچون  
 اولمای بلکه تملک و اباحت ایچون اولادر؛ دیه بیان قیلغانلر [۰]  
 بو بیانغه کورده: او غلینک مالنده آتانک حاجت اصلیهسی ایچون  
 تصرف قیلمقی مباح، آتا یالغوز بوقدر تصرفه مالک اولوب،  
 حقیقه مالک اوغل اولور؛ دیمک اولور. شونک ایچون حاجت اصلیهدن  
 اولمغان حاجتلر ده، او غلینک مالنده آتالک تصرفی درست اولمیدر.  
 حدیثی بوروشده تقييد (حاجت اصلیه ایله قیدلر گه) و تاویل گه  
 یوقار یده غی حدیث دلیل اولغانی کبی، حاکم و بیهقی لرنک حضرت  
 عائشه دن روایت قیلدقلری اوشبو حدیث ده آچق دلالت قیلده در:  
 ان اولادکم هبه لکم یهب لمن یشاء انا و یهب لمن یشاء الذکور  
 و اموالهم لکم اذا احتجتم الیهاء چونکه بو حدیثک عبار سندوک:  
 آتالرنک اوغللرینک ماللر نده تصرف قیلولاری احتیاج ایله قیدلنمشدر.  
 یعنی اگر محتاج اولسه کز اوغللر کز نک ماللر نده حاجت کز مقداری  
 تصرف قیلور غه حقت کز بار؛ دیمک اولادر. شونک ایچون: آتابای  
 اولسه محتاج اولسه، نفقهسی اوغللرینه فرض اولمدینه اجماع  
 قیلنمشدر.

[۰] الهدایة، فتح القدیر العنایة، باب الاستیلاء ص ۳۴۵ م ۵. باب النفقة  
 ص ۲۲۳ م ۴؛ الکشف الکبیر شرح الاصول البزویة المجلد الاول ص ۷۲.

سنن اربعه ده حضرت عائشه دن روايت ايدلگان (ان اطيب ما  
اكل الرجل من كسبه وان ولده من كسبه) حديثيني ده ابن الهمام  
اشبو قيد ايله مقيد ديمش (انت و مالك لا بيك) حديثينگده ماول  
اولماقينه قرار و يروب: او غلنك مالينه حقيقه آتا مالك اولغانده،  
آتا بارنده باشقهغه هيچ نرسه و ير لمار گه تيوشلى ايدى. حالبوکه  
اوغلى وفات اولوب او غلنك بالاسى قالغانده آتاغه سدس تيه در؛  
ديمشدر.

يوقار يدن سويلاب كيلنگان سوز لردن اوغل كرك آتا  
ياننده كرك باشقه بولسون، اوزى كسب ايدوب اوز كوچى ايله  
تابقان مالينه اوزى مالك اولماقنى، آتانك يالغز حاجت اصليه سننده گنه  
او غلنك مالنده تصرف قيلماقنى درستلگى؛ شايد آگلاشلسه كرك.

٥نچى سؤالگه جواب: ثلثدن آرتقنى وصيت، مطلقا درست  
اولمى. ثلث مقدارينى وارث گه وصيت مذهبمزدده درست بولسه ده  
نافذ تو گل. باشقه وارثلر اجازت قيلسه لر (راضى بولسه لر غنه)  
نافذ بولادر. بو مسئله ده وصيت قيلغانده هنوز نزاع غه يول  
قالغانلقدن، يوقار يده ايتولگان روشچه عملنى مصلحت كورله در.

٦نچى سؤالگه جواب: آتالرى تريبه سنندن طش يور تقه  
اولان خدمتى ايچون حق بيروور گه تيوشلى. استحقاقى بولادر.  
استحقاق، اسباب ملك نك برسندن اولغانلقدن، خدمتى مقدارى  
يور تده بر نيقدر مال غه مالك اولور غه تيوشلى. تقسيم وقتنده بو  
مال تعيين ايدلوب. قالغانينى تقسيم قيلور غه كرك بولور. يخشىلاب  
آگلاتوب ايتكانده باشقه لر يده موگا قارشى تورماس لر. يور تده غى  
چيتده گى اوغللر نك ماللرن بارن بر گه جيوب تقسيم قيلور غه برر  
روايت اولسه ده [٠] لکن بسواش بيك چيتون چوالچقلى، كوپ  
نزاعلر غه سبب اولوردای اولدقندن، بويول مصلحت كورنميدر.

[٠] حاوى المنبه

الک مصلحتی ده: آتیا، یور تدهغی اوغاینک خدمتلرن اعتبارغە  
 آلوب، ایسانلگنده بر نيقدر مانی بوگا بیلگولاب فویماقدر. اوللرده  
 بوش تعمیم ایدلسه حقلر ضایع اولماسغە سبب اولور دیب  
 ظن ایدلدر. والله الهادی الی الصواب.

### ردیه چیلرگه تنبیه.

الدین و الادب نك غمامسئله سندهگی مقاله سندن باشی قویرغی  
 کیسلوب قویاش غزیته سینه درج ایدلگان فقره لرینه دین معیشت  
 مجله سینک ۱۷ نچی ۲۴ نچی عددلر نده، ردیه لر کورندی،

ردیه یازوچیلر نك مقصودلری حقنی بلدرمک اولوب  
 ساتاشدرو اولماسه، مقاله نك تامینی اور نندن کوروب آغلان  
 صوگ، انتقاد قاعده لرن رعایه ایدوب اعتراض قیلورغە تیوش  
 ایدی، بونک ایله حقانیته اولغانلرن کورستورلر ایدی.  
 لکن مع التأسف بزده انتقاد دیب یازلغان مقاله لر کوبسنجه تورلی  
 غرضلر ایله یازلوب صرف هجودن عبارت نرسه لر اولادر.

بز بو اور نده بونرسه لرگه جواب ویرو ایله شغللنمی، الدین  
 و الادب نك ۹ نچی ۱۰ نچی عددلر نده درج ایدلگان غنا مسئله  
 سندهگی مقاله نی طالب حق و منصف اولانلرغە کاملادقنلاب مطالعه  
 قیلورغە توصیه ایدمز، مقاله نك خطالر، کورلسه فرداشچه تنبیه  
 قیلورلرینی اوتنه مز.

دین معیشتده ایراد ایدلگان آیه کریمه واحادیث شریفه  
 لر تفسیر و شرحلری ایله شول مقاله ده ذکر ایدلمشدرن  
 دین معیشتده ردیه دیب یازلغان بو هجویه لردهگی ایکی  
 زور خطانی کور ستوب کیتونی کیره کسندک: بو خطالرنک بری  
 عصر سعادتگه دین اسلامگه اسأت ادب سزالک، ایکنچی سی علما  
 غه افترا درن بر نچی سی ردیه صاحبی دیمش: اصحاب عصر نده جلال

و حرام لہر تمام قرار لہو ب تعیین ایدلو ب یتمای، علما عصر نده تعیین تابشدر، بوسوز، عصر سعادت گہ زور اسات، اسلام گہ زور جنایت ایکانی البتہ ظاہر در. چونکہ عصر سعادتندہ احکام اسلام یعنی حلال و حرام فرض و اجب لہر تمام بیان ایدلو ب دین اسلام کاملندیکی ہر مسلمہ انغہ معلومدر، ہر ہر مسلماننک اعتقادی بودر. ایکنچی خطا ایسہ غنا و سماع علما فاشندہ بالاتفاق حرام دیمکیدر. بوسوزنک علما غہ افترایکانی مسئلہنی اطرافلیچہ دقت و تفتیش ایدو چیگہ البتہ یاشرن دگل. چونکہ غنانک حرمتندہ کرک متقدمیندن کرک متاخریندن ہیج بروقت اتفاق اولمغانی ظاہر مسئلہدر حتی حرام دیو چیلر دہ غنانک فی نفسہ حرمتینہ ذاہب اولمای، بلکہ حرام غہ وسیلہ او غانلقدن حرام اولادر، دیمشدر، برنر سہنی حلال یا خود حرام دیب حکم ایدر ایچون دلیل شرعی لرنی تمام کورر گہ بلور گہ لازمدر. عقلی بصیرتای کمسہ بوکبی اشدہ البتہ احتیاطلی اولوب ماخذن سندن تیکشروب بیلگانندہ بر ایکی کشینک سوزینہ مغرور اولوب موندی خطرہلی اشد گہ اقدام قیامس. «ولا تقولوا لما تصف السنتکم الکذب هذا حلال وهذا حرام» الایة.



### حکمتلی سوزلر.

انساننک قیمتی آنی کور کام ابتدیکی نرسہدر. حضرت علی یا اولدیغک کبی کورن، یا کورندکک کبی اول. بسطامی استحقاقسز منصبده اولمقدن، استحقاقلی منصبدن محرومک خیر لیدر نامق کمال عطا لہر اچندہ سفاہت، زارستان گہ فورامش عشرت کبیدر. نامق کمال



قرانده ۱۵ كوندەبر چغا تورغان دینی، ادبی، علمی

# بالتعمیر والاکتوبر

مجله سینہ ۱۳۳۲ سنہ ایچون مشتری دفتر آچق.

آبونہسی اولگیچہ بر یلق ۳ صوم

یارم یلق ۱ ۵۰ تین

نسخہسی — ۱۵ تین

مجله نك ادارہ خانہسی قرانده «ملت» مطبعہسی یور طندہ بولوب

КАЗАНЬ, РЕДАКЦІЯ „ДИНЬ ВА АДАБЪ“, АДРИС: ПРИ ТИПОГР. „МИЛЛЯТЪ“

یا ایسه توغری «ملت» کتبخانہ سینہ مراجعت ایدلسه ده جائز.

КАЗАНЬ „МИЛЛЯТЪ“ АДРИС: